

O'ZMU XABARLARI

ВЕСТНИК НУУЗ

АКТА NUUZ

**MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETI ILMIY JURNALI**

**JURNAL
1997 YILDAN
CHIQA
BOSHLAGAN**

**2023
1/9/1**

**Ijtimoiy-
gumanitar
fanlar turkumi**

Bosh muharrir:

I.U.MADJIDOV – t.f.d., professor.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Y.S.ERGASHOV – f-m.f.d., professor.

Tahrir hay'ati:

Sagdullayev A.S. – t.f.d., akademik.

Ashirov A.A. – t.f.d., prof.

Balliyeva R. – t.f.d., prof.

Malikov A.M. – t.f.d., prof.

Yusupova D.Y. – t.f.d., prof.

Murtazayeva R.H. – t.f.d., prof.

Mo'minov A.G. – s.f.d., prof.

Nishonova O.J. – f.f.d., prof.

Abdullayeva N.B. – f.f.d., prof.

Madayeva Sh.O. – f.f.d., prof.

Tuychiyev B.T. – f.f.d., prof.

Utamuradov A. – f.f.n., prof.

Muxammedova D.G. – psix.f.d., prof.

Boltaboyev H. – fil.f.d., prof.

Rahmonov N.A. – fil.f.d., prof.

Shirinova R.X. – fil.f.d., prof.

Siddiqova I.A. – fil.f.d., prof.

Sa'dullayeva N.A. – fil.f.d., dots.

Kurbonova G.S. – fil.f.d., dots.

Djafarova D.I. – fil.f.d., dots.

Arustamyan Y.Y. – fil.f.d., dots.

Pardayev Z.A. – fil.f.f.d., PhD.

Mas'ul kotib: **Z.A.PARDAYEV**

TOSHKENT – 2023

MUNDARIJA

Tarix

Axmedova D. Maktublarda Xiva va Buxoro xonligi tarixi	4
Darmonova M. “Milliy Turkiston” jurnali xususida	7
Qurbonov N. Gʻarbiy Oʻzbekistonda sodir boʻlgan zilzilalar tarixi	10
Mirzaqulov B. Buxoro mangʻitlar sulolasi hukmronligi davrida (1756-1920 yy.)	13
Muxamedov Y. Ilk oʻrta asrlarda Gʻarbiy Turk xoqonligining maʼmuriy markazlari haqida baʼzi mulohazalar	16
Normurodov D. Kovardondagi dafn inshootlariga doir	19
Otamuradova R. Xorazm vohasi tarixiy-madaniy merosining oʻrganilish tarixi	23
Rasulov E. XVIII asr Qoʻqon xonligi tarixi	27
Siddiqov R. Oʻzbekiston oliy taʼlim tizimidagi dastlabki oʻzgarishlar va uni tubdan isloh qilish vazifalari (1991-1997 yy)	31
Tojiboyev J. Turkistonda harbiy asirlar evakuatsiyasi	34
Xadjamuratova M. Yoshlarni ijtimoiy himoya qilish – davlat siyosatidagi innovatsion yondashuvning samarali mahsuli	38
Xaydarov Gʻ. Mustaqillikni dastlabki yillarida jahon mamlakatlari bilan iqtisodiy-investitsion hamkorlikning rivojlanish tendensiyalari (Fargʻona vodiysi viloyatlari misolida)	42
Шадмонов Т. Трансформация взглядов на антерелигиозную политику советского правительства в Узбекистане в зарубежной историографии	45
Эгамбердиева Г. Туристический потенциал города Ташкент и анализ статистики посещения туристов по основным целям и направлениям	48
Ergasheva B. Ommaviy axborot vositalaridagi reklamalarning ijtimoiy-maʼnaviy hayotga taʼsiriga doir mulohazalar. (etnososiologik tahlil).....	51
Falsafa. Pedagogika. Psixologiya. Metodika. Sotsiologiya. Siyosiy fanlar. Islomshunoslik	
Abdisamatov A. Boʻljak mexanik-haydovchi shaxsini oʻzini-oʻzi harbiy-kasbiy tayyorlash	54
Абдувалиева М. Международные стандарты защиты прав лиц с инвалидностью и нормы национального права: сравнительная характеристика.....	57
Azimova F. Neft-gaz sanoatiga oid terminlar tipologiyasini oʻqitishda talabalarning strategik kompetensiyasini rivojlantirish.....	61
Aliyev N. Boʻljak pedagoglarda analitik tafakkurni gipotetik-deduktiv metod orqali rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	64
Amanova O. Taʼlim sifatini oshirishda AKT kompetensiyalarini rivojlantirish.....	68
Axmedova D. Oʻzbekistonda jamoatchilik nazorati tarixidan.....	70
Baybabaeva Sh. Diskurs kompetensiyani takomillashtirishda postmetod davri	73
Bayzakova M. Xalqaro baholash dasturi asosida boʻljak boshlangʻich sinf oʻqituvchilarining metodik tayyorgarligini takomillashtirishning amaliyotdagi holati	76
Baltabayeva M. Eshitishda nuqsoni boʻlgan bolalarning huquqiy immunitetini oshirish	79
Bahodirova F. Jarohatdan keyingi stress buzilishlarini onkologik bemorlarda oʻrganishning zarurati.....	82
Bekmurodova G. Jamiyat maʼnaviy sohadagi konstruktiv va destruktiv tendensiyalar	85
Боймирзаев К. Социально-философские факторы развития знаний о трудовой миграции среди молодежи	88
Botirov A. Analysis and prospects for self-education in non-state educational institutions	91
Boʻriyeva M. Migrant oilalarining yangi muhitda moslashishining ijtimoiy-psixologik omillari.....	94
Вахидова С. Особенности государственной поддержки и развития предпринимательства в Узбекистане.....	97
Gʻafurov D. Tasavvuf taʼlimotida oila va nikoh masalasi.....	100
Djumanazarova Z. Boʻljak iqtisodiyot fani oʻqituvchilarining metodik kompetentligini takomillashtirishning zamonaviy yondashuvlari.....	103
Jabborov Sh. Talabalarning jismoniy madaniyatga munosabatini oʻrganish – tyutor faoliyatining muhim sharti.....	106
Jamolova G. Parallel tebranish konturlarini tadqiq etish.....	109
Ithomova S. Bolalarga nisbatan zoʻravonlik sodir etiladigan joylar	112
Inoqov B. Tezkor-qidiruv xodimlarida muvaffaqiyatga erishish motivlari psixologik fenomen sifatida	115
Isabayeva M., Ergasheva N. Integrativ yondashuvning talabalar bilimi va malakalari sifatiga taʼsiri.....	118
Исмоилов Т. Описание и анализ текущего уровня развития вербально-коммуникативных компетенций будущих педагогов.....	121
Kamilov F. Sotsiologik tadqiqotlar asosida nogironligi boʻlgan bolalarning muammolarini oʻrganishning dolzarb masalalari (Keys-stadi metodi misolida)	124
Karimov F. Oʻrta yoshdagi 45-60 yoshli erkaklar uchun jismoniy tayyorgarlikni hisobga olgan holda sogʻlomlashtiruvchi mashqlar jamlanmasini ishlab chiqish	127
Quvataliyev M. Talabalarning universitet taʼlim sharoitlariga moslashuvining ijtimoiy-psixologik jihatlarini	130
Kuranbayeva H. Boshlangʻich sinf oʻqituvchilarining ona tili oʻqitish taʼlimida darsliklar bilan ishlash metodikasini rivojlantirish.....	133
Kurbanova S. The issues of modern education in spiritual heritage of Ibrat.....	136
Qodirova N. Maktabgacha taʼlim tashkilotlarida nuksonli bolalar bilan ishlashning pedagogik mexanizmlari	139
Qurbonov A. Badiiy adabiyot mazmuni va uning shaxs maʼnaviyatiga taʼsiri	142
Qurbonova Sh. Oilada sil bilan ogʻrigan bemor ayol munosabatlariga psixologik yondashuv	145
Mamadaliev K. Pedagogika taʼlim yoʻnalishlari uchun oʻquv adabiyotlarini yangi avlodini taʼlim jarayoniga tadbiiq etish metodikasi	148
Mahkamov Q. Oʻzbekistonning milliy-madaniy tiklanishida ijtimoiy xotiraning ahamiyati.....	151
Maxmudov I. Rahbarlarda samarali muloqot koʻnikmalarini rivojlantirishda trening uslubi	154
Miliyeva M. Talabalarga xorijiy tillarni oʻqitishning muvaffaqiyatini belgilovchi omillar	158
Mirzaaxmedova G. Boʻljak tarix oʻqituvchilarida analitik tafakkurni rivojlantirishning innovatsion usullari.....	162

Mirzayev Sh. O'quv me'yoriy hujjatlar bilan ishlash va ijro intizomi samaradorligini oshirishning muhimligini va rivojlantirishning maqsadi	166
Mirsharipova Z. TDTU talabalari orasida jismoniy faollikda yo'l qo'yiladigan xatoliklarni o'rganish.....	169
Muminova M. Alisher Navoiy asarlarida ustoz-shogird an'analarning zamonaviy aksiologik talqini.....	172
Muxametov A. Jismoniy tarbiya va ommaviy sport sog'lomlashtirish mashg'ulotlarida yuklamalarni me'yorlashtirishning ilmiy-metodik asoslari.....	175
Nabijonova O. Methods of teaching foreign languages: prospects and innovations.....	178
Nasimdjanova M. Akkulturations jarayoni va shaxs.....	181
Norbosheva M. Bola shaxsi va xulq-atvori shakllanishida muloqotning ahamiyati	184
Nurova Sh. Ibn Sino merosidagi ma'rifat va ma'naviyat tamoyillarining yoshlar tarbiyasidagi ahamiyati.....	187
Olloqulova F. Tadqiqotchilik ko'nikmalarini boshlang'ich sinf o'quvchilarida shakllantirishning mohiyati.....	190
Omonov A. Ichki ishlar organi xodimlarida ijtimoiy intellektning ijtimoiy-psixologik o'ziga xosliklari	192
Orifjonov X. Historical emergence and evolution of the science of vocal performance	195
Ravshanov S. Turkiyada ta'lim va din masalalari	199
Rajabboyeva F. Ommaviy axborot vositalarining bugungi kundagi roli	202
Rasulova I. Ijtimoiy-psixologik tasavvurlarda oilaviy munosabatlar kontekstidagi zo'ravonlikka moyil xulq-atvor ko'rinishlari: ijtimoiy-psixologik so'rovnoma tahlili.....	204
Ro'zieva G. Bo'lajak biologiya o'qituvchisini innovatsion faoliyatga tayyorlashning hozirgi holati.....	208
Rustamov J. O'smirlik davridagi homiladorlik va erta tug'ruq holatlari ijtimoiy muammo sifatida.....	211
Salikhova N. Improving listening skills through songs at primary schools	215
Samieva Sh., Aslanova N. Yosh avlod ma'naviy kamolotini yuksaltirishda tasviriy va amaliy san'atning roli	218
Sadullayeva J. Ayollarda migratsiya motivi ijtimoiy muammo sifatida.....	221
Suyunova Y. Texnik mexanikaga oid kurslarning ta'lim mazmunini tanlashdagi o'ziga xosliklari	224
Tashpulatov F. Yugurib kelib uzunlikka sakrash texnikasi va taktikasi.....	227
Tojiyeva X. O'quvchilarda badiiy asarni anglash darajasini oshirish asoslari	230
Turg'unov B. Talabalarda intellektual salohiyat namoyon bo'lishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari va rivojlantirish imkoniyatlari.....	233
Turdikulov Sh. Korruptsiyaga qarshi kurashda institutsional yondashuvning o'ziga xos xususiyatlari	236
Hasanova M. Bilingvizmning mazmun-mohiyati va psixologik tabiati.....	240
Xodjayev S. Germaniya ijtimoiy himoya tizimida keksalarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari	242
Xolmirzayev N. Bo'lajak o'qituvchining ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirishning pedagogik shartlari	245
Xolmirmazayev E. Uyushmagan yoshlar muammolarining amaliy talqini: muammo va yechimlari.....	248
Xolmurodov Sh. Umumta'lim maktablari o'quvchilarida tafakkur rivojlantirish muammosining hozirgi holati va nazariy asoslari	251
Xudayberdiyev E. Yadroviy texnologiyalarni joriy etishda yadroviy bilimlarni rivojlantirishning dolzarbligi.....	254
Hakimov A. Biofizika fanini o'qitishda kreativlik kompetensiyalarini takomillashtirishning psixologik va pedagogik asoslari	257
Shamsiddinova M. Ingliz tilini o'rganishda talabalarning tinglab tushunishdagi qiyinchiliklari	260
Sharapova D. Ijtimoiy-iqtisodiy qaramlikka moyil shaxslarda addiktiv xulq-atvor va irodaviy sifatning empirik o'ziga xosligi.....	263
Sharafitdinov A., Yusupov U. Oilaviy munosabatlarda o'smir tarbiyasining psixologik xususiyatlari	267
Shodiyev J. Inson qadrini yuksaltirish zaruriyati va uning global muammolari	271
Shonazarov O'. Jismoniy madaniyatni rivojlantirish ilmiy paradigmalariga doir ba'zi mulohazalar	274
Elboyeva M. Ta'lim bosqichlarida bolalar adabiyotini o'qitishning uzviyligi	278
Эргашева М. Современная внешняя политика Республики Узбекистан	281
Eshmuradov O. Ota-ona va bolalar ijtimoiy psixologik mavqelarining oila mustahkamligiga ta'siri (oiladagi ijtimoiy rollar misolida)	284
Yunusov M. Davlat xizmatida jamoatchilik bilan aloqalarni rivojlantirish	287
Filologiya	
Abdujabborova Sh. Jahon tilshunosligida topishmoqlar genezisi va ularning lingvistik tavsifi.....	290
Azimova M. Ingliz va o'zbek tillarida meyoziy va litotalarning o'ziga xos xususiyatlari.....	294
Baxtiyorova M. Til va madaniyat uyg'unlashuvida atqoli otlarning ahamiyati.....	297
Jabborov Sh. Alisher Navoiy "Nasoyimul Muhabbat" asarida "Bob" tushunchasi va talqini.....	300
Yo'ldasheva D. O'zbek tilidagi dorivor o'simliklar nomlarining tarixiy lingvistik-semantik jihatlarini	303
Kuchkarova O. Yaxshilik va yomonlik badiiy – obrazli ifoda vositalari tahlili.....	306
Qo'ldosheva M. O'zlashgan so'zlar va ularning tadqiqi to'g'risida ayrim mulohazalar	309
Mirzayeva Y. O'zbek teleboshlovchisi va auditoriyasi o'zaro ta'sirining mental xususiyatlari	313
Muftullayeva G. Hayrat ul-abror'da Xoja Muhammad Porso siyomosining badiiy talqini	316
Turakulova D. The problems of studying linguistic concept in modern linguistics	319
Xalilova D. Sharq va G'arb tibbiyot terminologiyasining takomillashish tarixi	322
Xushnazarova S. Bugunning ma'naviy qiyofasi yoxud televideniya ma'naviyat va ma'rifat masalalari.....	325
Khabibulloeva G., Khushbakova N., Mengniyozova G., Similarities and differences of Surkhan dialect with uzbek literary language	328
Xojiyev Yu. O'zbek tilida "Bolajonlilik" xarakterining ifodalanishi.....	330
Shamaqsudova S. Medialingvistika: OAV tili va uslubini o'rganish tamoyillari.....	333
Shukurova M. XVI-XVII asrlar ingliz tili etika terminlarining struktur tahlili	336

UDK:372.8

Mahliyo ELBOYEVA,
O'zbek tili va adabiyoti universiteti o'qituvchisi
E-mail: elboyevamahliyo@navoiy-uni.uz
ORCID ID: 0000-0003-2619-3309

Filologiya fanlari doktori, professor G.A.Jo'rayeva taqrizi asosida

TA'LIM BOSQICHLARIDA BOLALAR ADABIYOTINI O'QITISHNING UZVIYLIGI

Аннотация

Ushbu maqolada ta'lim bosqichlarida bolalar adabiyotini o'qitishning uzviyligi uning ta'limdagi ahamiyati va afzalliklari haqida fikr yuritilgan. Bugungi kunda maktab ta'limida bolalar adabiyoti namunalarini o'qitishda ularga ajratilgan soatlarning nechog'lik muhimligi va berilgan asarlarni bola qabul qila olish doirasi haqida to'xtanilgan. Uzluksiz ta'limning boshlang'ich sinflarida kichikintoylarning o'qish malakasini shakllantirish, savodxonligini oshirish bilan birga, ularni badiiy adabiyotning seyrli olamiga olib kirish, milliy an'analar asosida yuksak axloqiy qadriyatlar ruhida tarbiyalash muhim vazifa hisoblanadi. Shu sababli ham bolalar adabiyotidan boshlang'ich ta'limda ya'ni DTSning ta'lim mazmunini belgilovchi ko'rsatkichlarida: qanday tur va janrlarining berilganligi, asarlarning taqsimlanishida bolaning yosh xususiyatlarining ahamiyati haqida so'z borgan.

Kalit so'zlar: DTS, tur, janr, boshlang'ich ta'lim, maqol, tez aytish;

ЦЕЛНОСТЬ ПРЕПОДАВАНИЕ ДЕТСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ НА ЭТАПАХ ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

В данной статье размышляется о важности обучения детской литературе на этапах обучения. Сегодня в школьном образовании обсуждается, насколько важны часы, отводимые на детскую литературу, и диапазон возможностей восприятия детьми данных произведений. Важная задача – сформировать у детей навыки чтения и повысить их грамотность в начальных классах непрерывного образования, привести их в волшебный мир художественной литературы, воспитать в духе национальных традиций. Причина в детях из литературы начального образования, т.е. осязательных показателях, определяющих содержание образования ДТС: говорили о важности возрастных особенностей ребенка при распределении произведений.

Ключевые слова: ДТС, вставлять, жанр, начальное образование, пословица, сказать быстро

THE INTEGRITY OF TEACHING CHILDREN'S LITERATURE AT EDUCATIONAL STAGE

Annotation

In this article, the importance and benefits of teaching children's literature in education are discussed. Today, in school education, it has been discussed how important the hours allocated to children's literature are and the range of children's ability to accept the given works. It is an important task to form children's reading skills in the primary classes of continuous education, to introduce them to the magical world of fiction, and to raise them in the spirit of high moral values based on national traditions. For this reason, in primary education from children's literature, that is, in the educational content of DTS: there was talk about the importance of the child's age characteristics in the distribution of works.

Key words: DTS, type, genre, primary education, proverb, quick to say;

Kirish. “Umrim davomida inkor qilolmaydigan haqiqatim shuki, kichikintoylarning hayotda to'g'ri yo'lni topib, dunyo qarashini shakllantirish, odob axloqini yo'lga solishda kitobdan-da muhimroq vosita yo'q ekan. Shuning uchun ota-onalarning birinchi vazifasi o'z farzandida kitobga mehr uyg'otishi, deb bilaman” [1]

Darhaqiqat, yoshlarimiz tarbiyasi, ularni kitobga jalb qilish xususida muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning ham quyidagi so'zlarini keltirib o'tishni joiz deb bildim: “Hozirgi vaqtda yoshlar tarbiyasi biz uchun o'z dolzarbligi va ahamiyatini hech qachon yo'qotmaydigan masala bo'lib qolmoqda... Bu vazifalarni amalga oshirishda biz asrlar mobaynida shakllangan milliy an'analimizga, ajdodlarimizning boy merosiga tayanamiz” [1]

Bugungi kunda shiddat bilan o'zgarayotgan dunyoda yosh kitobxonlarimizni adabiyot olamiga olib kirishimiz ularni ajdodlarimizning boy merosi bilan tanishtirishimiz oldimizdagi eng muhim vazifalardan deb bilaman.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Ta'lim bosqichlarida bolalar adabiyotini o'qitish uning uzviyligini ta'minlash o'quvchilarning kompetensiyaviyligini

rivojlantirish, bolalar adabiyotini o'qitishga oid ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borish muhim ahamiyatga ega.

B. Jamilova va G. Jo'rayeva o'zlarining o'quv-uslubiy qo'llanmalarida, ilmiy maqolalarida ta'lim jarayonida bolalar adabiyotini o'qitish masalariga to'xtalib o'tganlar [2]. B. Jamilova va G. Jo'rayeva o'zlarining ilmiy maqolalarida shuni ko'rsatadiki, maktab ta'limidagi adabiyot darsliklarining mundarajasi undagi bolalar adabiyotiga oid asarlarning berilishi haqida tadqiqot olib borganlar. Bolalar adabiyotiga oid asarlarning ta'lim jarayonida uzviyligini ta'minlash maqsadida asarlarning bolalar ruhiyatiga mos tarzda berilishiga, asarlarning janr xususiyatlariga taqsimlanishiga amaliy tavsiyalar taqdim etganlar.

S. Matjonov, Z. Dolimov, A. Shojalilov darsliklarida bolalar adabiyotiga oid asarlardan qissa, hikoya, she'r, ertak, shuningdek, maqol, topishmoq, tez aytish, masal, rivoyat, latifa, alla, xalq va adabiy dostonlarining eng sara namunalari bilan bolajonlarni tanishtiradilar. Bolalar adabiyotining yuksalishiga o'ziga xos hissa qo'shgan yana bir olim O. Safarov o'zining “Bolalar adabiyoti” o'quv qo'llanmalari va maqolalarida bolalarga oid asarlar tanlanishida ularning yosh xususiyatlari bilan bir qatorda janr xususiyatlarini berilishini

nazariy va amaliy jihatlarini o'zlarining o'quv qo'llanmalarida, ilmiy maqolalarida maktab ta'limida bolalar adabiyotiga oid asarlarning o'qitish metodikasi haqida to'xtalib o'tganlar va taklif va tavsiyalar berganlar.

Tadqiqot metodologiyasi. Uzluksiz ta'limning boshlang'ich sinflarida kichikintoylarning o'qish malakasini shakllantirish, savodxonligini oshirish bilan birga, ularni badiiy adabiyotning sehrli olamiga olib kirish, milliy an'analar asosida yuksak axloqiy qadriyatlar ruhida tarbiyalash muhim vazifa hisoblanadi. O'qish fani bo'yicha DTSning ta'lim mazmunini belgilovchi ko'rsatkichlarida: hikoya, ertak, maqol, topishmoq, doston, tez aytish, latifa, lof kabi janrlar namunasini o'qishga erishish lozimligi ta'kidlangan. O'zbek va xorijiy bolalar yozuvchilari asarlarini o'qish yozuvchilarning ismi sharifi, asarlarining nomlari haqida to'laroq tushuncha hosil qilish g'oyatda muhimligiga urg'u berilgan.

Umumta'lim maktablarining 1-4-sinf o'quvchilari 540 soatdan ziyodroq o'qish darslari davomida o'zbek va jahon bolalar adabiyoti, xalq og'zaki ijodi namunalari bilan o'qish darslarida tanishadilar, shuningdek, adabiy janrlar haqida tushunchaga ega bo'lib, ifodali o'qish ko'nikmasini egallaydilar.[6]

Tahlil va natijalar. Aytaylik, birgina 3-sinf o'qish kitobida 41 ta she'r, 30ta hikoya, 13 ta xalq va adabiy ertak namunasini, shuningdek, 30ta maqol, 27ta topishmoq, 12ta tez aytish, 3ta masal, 9ta rivoyat, 3ta latifa, alla, xalq va adabiy doston namunalari bilan tanishadilar[5]. Quyida sanab o'tgan janrlarimiz bilan o'quvchilar o'qish kitobi orqali 20ga yaqin adabiy janrlarimiz bilan tanishadilar. Ularning ko'pchiligi bolalar adabiyoti ijodkorlarining qalamiga mansub hisoblanadi. Shuning uchun ham e'tiborga loyiq sanaladi. Jumladan darsliklardagi she'rlar mualliflari ham P.Mo'min, Z.Diyor, Q.Hikmat, H.Rahmat, I.Muslim, T.Adashboyev, M.A'zam, A.Obidjon, S.Barmoyev, O.Suyundiqova, K.Turdiyeva, T.Yo'ldosh, Y.Sulaymon, A.Nosirov, R.Tolib, Y.shomansur, Qambar ota, S.Ochil, O.To'xtash kabi bolalar adabiyotining taniqli shoirlaridir. Nasrdagi muommolar esa A.Qodiriy, Oybek, M.Osim, H.Nazir, S.Anorboyev, M.Ismoil, N.Maqsudov, A.Irisov, T.Malik, O'.Hoshimov, Y.Sa'dullayeva, T.Qosimova, J.Haydarova, F.Musajon, X.Sulton, M.Karim, Y.Shamsharov, Q.Tangriqulov, P.Qodirov, X.To'xtaboyev, M.Murodov, N.Maqsudiy, Sh.Xolmirzayev, E.Malik kabi nosirlar qalamiga mansub.

Shunga o'xshash 4-sinf o'qish kitobida ham bolalar she'rlari va hikoyalari xalq va adabiy ertaklari asosiy o'rin egallaydi[6]. Undagi "Jahon bolalar adabiyoti" deb nomlangan bo'limda jahon bolalar adabiyotining H.K.Andersen, A.S.Pushkin, Aka-uka Grimmlar, Ch.Aytmatov, S.Marshak singari vakillarning sehrli sarguzashtlarga boy, dunyodagi juda ko'p tillarga tarjima qilingan asarlari keltirilgan. O'quvchilar ularni o'qish orqali har bir janrdagi asarlarni tahlil qilishni ham o'rganadilar.

Boshlang'ich sinf o'qish kitoblari adabiyot fanining boshlanmasidir. O'qish kitobi sahifalaridan o'quvchilar to'rt yil davomida adabiyurning kichik janri masal va hikoyadan boshlab, epik turga mansub qissa va romangacha, xalq og'zaki poetik ijodining topishmoqlar-u maqoldan tortib, ertak va dostonigacha tanishadilar.

4-sinf o'qish kitobidagi mavzular xilma-xil va serqirra hisoblanadi. Ularning mazmun mohiyati ham 10-12 yoshli o'quvchilarning qiziqishlarini qamrab olgan [2].

Chunki, bu yoshda yosh bolajonni bolalikning beg'ubor o'yinqaroqligi hali tark etmagan, kichik yoshdan o'tgan o'smirlik bo'sag'asidagi bolajon hisoblanadi. Bu yoshdagi bolajonlarda tabiat hodisalariga qiziqadigan, hayvonot olamiga do'st tutingan bo'lsalar, ikkinchi bir qismi kattalarga taqlid eta boshlaydilar.Yanaq bir xususiyati shundagi bu davrdagi bolajonlarda tarixiy voqea-hodisalarga

qiziqishi ham juda yuqori bo'ladi. Jumladan, M.Osimning "Kitobga ixlos", X.To'xtaboyevning "Erka cholning o'rigi". Oqiljon Husanovning "Qor odamning sovg'asi" hikoyalari hamda Oybekning "Bolalik", "Alisherning yoshligi", G'G'ulomning "Shum bola" qissalaridan parcha o'qish orqali adabiy janrlar haqida qisman tasavvurga ega bo'ladilar. Keyinchalik esa, ular yuqori sinflarga o'tganlarida ushbu asarlarning to'liqroq namunalari bilan tanisha boradilar.Boshlang'ich sinf ularga asosiy zamin tayyorlab boradi[3].

Boshlang'ich sinf o'qish darslarida badiiy adabiyotning hikoya va qissa janrlari ma'lum darajada va izchillikda o'rganiladi. Masalan, 2-3-sinflarda bolalar adiblarining turli mavzulardagi hikoyalarga keng o'rin ajratilgan bo'lsa, 4-sinf o'qish kitobida qissalarning bir necha turkumi ko'zga tashlanadi.Bularga quyidagilarni misol keltirsak bo'ladi.

Avtobiografik („Bolalik“)

Sarguzasht („Shum bola“)

Tarixiy („Pahlavon va shoir“)

Biografik („Alisherning yoshligi“, „Kitobga ixlos“) kabi ijod namunalari ko'rishimiz mumkin.

Ushbu asarlar o'tmish madaniyatimizning ulug'allomalari, buyuk mutafakkirlarning realistik tasviriga bag'ishlanganligi bilan alohida qimmatga ega hisoblanadi. Bunday asarlar endigina o'sib kelayotgan yosh kitobxonimizning ongida Vataniga, tarixiga, ajdodlari xotirasiga buyuk iftixor tuyg'usini uyg'otadi. Misol tariqasida olsak, Alisher Navoiyni so'z mulkini sultoni sifatida 1-sinf o'quvchilariga tanishtiriladi.Ular hazrat Navoiyning buyuk shoirligi, olim va davlat arbobi ekanligini, besh-olti yoshdayoq ko'p she'rlar yodlagani hamda bizga juda ko'p asarlar yozib qoldirgani haqida ma'lumotga ega bo'ladilar.Bu fikrlarga ilova tarzda esa Navoiyning „Non isi“ rivoyati ham bu boradagi ularning bilimlarini to'ldirishga xizmat qiladi.Buyuk daholarimizning avtobiografik tarzidagi hikoyalar bolajonlarning yosh qalbida, adabiyotga bo'lgan qiziqishlarini ,mehrini yanada ortib borishiga xizmat qiladi.

Yuqorida keltirilgan adabiy-badiiy ijod ijod namunalari o'quvchilar o'qish bilan birga ularning teran ma'nosini uqishi, mazmun-mohiyatini idrok etishi asosiy muhim masala hisoblanadi. O'qish va adabiyot darslarida yozuvchi shoirlarning badiiy yuksak saviyadagi nodir asarlarini o'qitishda ham alohida saviya va metodika talab qiladi.Xusan,boshlang'ich sinf o'qituvchilarining o'zi adabiy janrlar va asar mazmunini puxta o'zlashtirgan bo'lishlari kerak.Yoshlarda kitobxonlik malakasini yuksak saviyaga ko'tarish uchun avvalo,ularning bo'lg'usi muallimlarini aynan oliygo'hlarda mutaxassislik kasblarini egallash jarayonida badiiy asar mohiyatini to'g'ri ilg'ashga,adabiy janrlarni idrok eta bilish ko'nikmasini shakllantirishga e'tibor qaratish har jihatdan muhim sanaladi[2]. Darhaqiqat, talaba adabiyot fanlarini uzluksizlik asosida teran o'rganmas ekan,kelgusi yosh avlodlarning kitoblar dunyosiga,adabiyot olamining sehrli olamiga oshno bo'lishi, qalbi bolalikdanoq insoniy eguliklar bilan limmo-lim to'lib-toshishiga erishish amri mahol hisoblanadi.

Bolalar dabiyoti fani dasturida tog'ri ta'kidlanganidek, talaba bolalar adabiyoti namunalari bilan tanishmasa, yozma adabiyot va folklor munosabatlarini tushunib yetmasa, adabiyotimizning an'anaviylik masalasini tushunib yeta olmaydi.

Bugungi kunda har tomonlama yetuk shaxsni kamol toptirishda bolalar adabiyoti fanining o'rni beqiyos hisoblanadi. O'zbek bolalar dabiyoti fanini tizimli o'tish uning tarkibi va uzluksizligini ta'minlashga erishish lozim. Bunda bolalar adabiyoti fanini alohida o'quv jarayonlarida hmada zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o'tish bir muncha osonlik va qulaylik tug'diradi.

Professor O.Safarov istiqloqlarning dastlabki yillaridayoq bu boradi kamchiliklarni bartaraf etish zarurligini uqtirgan edi, lekin bolalar adabiyoti asoslarini bilmaydigan yoki chuqur egallamagan murabbiylar, [3] - deb ta'kidlagan edi. Olim - navqiron nasl qalbiga istiqloqlar g'ururini, Vatan mehrini solishga, go'zallikni his qilish tuyg'ularini parvarishlashga qodir bo'lmaydi. Vaholanki maktabgacha tarbiya muassasalarida ham, boshlang'ich sinflarda ham, hatto o'rta maktabning 5-7-sinflarida ham adabiyot darslari mundarijasini, asosan, bolalar adabiyoti namunalari tashkil etadi.

Xulosa va takliflar. Xulosa o'rnida shuni keltirib o'tmoqchimanki yuqorida ta'kidlab o'tilgan fikrlarga

O'zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti Islom Abdug'aniyevich Karimovning quyidagi fikrlarini ta'kidlab o'tish aynan o'rinli bo'ladi deb o'yladim: "ayniqsa biz uchun muhim ahamiyatga ega bo'lgan bolalar adabiyotini rivojlantirishga alohida e'tibor berishimiz, mustaqil fikrlaydigan shaxslarning shakllanishi, har qanday kitobxonlik, mutolaa madaniyati bolalikdan boshlanishini domi yodda tutishimiz lozim".

Umuman adabiyotning boshlanmasi va umumkitobxonlikning ostonasi bo'lgan bolalar adabiyotini rivojlantirish fanni zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida yoritib berish esa bugungi kundagi fanning asosiy vazifasidir.

ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash- yurt taraqqiyoti va faravonligining garovi. T.: "Xalq so'zi" 2016-yil 8-dekabr
2. Jamilova B., Jo'rayeva G. Ta'lim bosqichlarida bolalar adabiyotini o'qitishning uzviyligi. Global ta'lim va milliy metodika taraqqiyoti. Ilmiy-amaliy anjuman materiallari T.: 2019. 303-bet
3. Safarov O. Oliy o'quv yurtlarida "Bolalar adabiyoti". - T.: Til va adabiyot ta'limi, 1994, 120-bet
4. "Global ta'lim va milliy metodika taraqqiyoti" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. T.: 2018. 80 bet.
5. Umarova M., Hamroqulova X., Tojiboyeva R. O'qish kitobi, 2019, 3-sinf uchun darslik.
6. Matchonov S., Shojalilov A., G'ulomova X. O'qish kitobi, 2020, 4-sinf uchun darslik 2020